

DOI <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2022-75-36-43>
УДК 378.147:004.9]:355

**УПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНА РОБОТА»**

© Куруч А.В., Міршук О.Є.

Національна академія Національної гвардії України

Інформація про авторів

Куруч Анна Володимирівна: ORCID 0000-001-8310-6836; Anutakuruch@ukr.net; кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, пл. Захисників України 3, м. Харків, 61000, Україна.

Міршук Олексій Євгенійович: ORCID 0000-003-1871-5453; mirshuk23@ukr.net; кандидат педагогічних наук, доцент, начальник кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Національної академії Національної гвардії України пл. Захисників України 3, м. Харків, 61000, Україна.

У статті розглянуто реформування військової освіти, зокрема її гуманітарної складової. Доведено необхідність упровадження інтерактивного навчання в закладах вищої військової освіти, враховуючи їх специфічність, оскільки такі методи навчання є дуже ефективними, бо саме вони дозволяють підвищити інтерес до навчального процесу та покращити засвоєння матеріалу. Розглянуто необхідність розширення циклу гуманітарних дисциплін у закладах вищої військової освіти, згідно з новими функціями військових спеціалістів, зокрема таких, як цивільно-військове співробітництво. Розглянуто приклади інтерактивних видів занять, які сьогодні використовуються під час викладання дисципліни «Військово-соціальна робота», серед них рольові ігри, групові дискусії, практичні заняття, проблемні лекції, круглі столи. Проаналізовано сучасний стан військово-соціальної роботи в Україні та необхідність розширення функцій соціальної роботи у військах. Розглянуто функції військово-соціальної роботи в Україні, серед яких забезпечення військовослужбовців та їх сімей соціальною підтримкою, що передбачає організацію соціально-побутових послуг та забезпечення взаємодії з громадськістю і таким чином стимулює розвиток військово-цивільного співробітництва. Саме вивчення дисципліни «Військово-соціальна робота» допомагає забезпечити ефективність взаємодії з громадськістю, забезпечити високу якість інформування про можливості соціальної роботи у військових колективах, а також підтримувати взаєморозуміння між військовими та громадським сектором. Зроблено висновок, що для досягнення максимального результату навчання варто поєднувати використання традиційних та інноваційних форм навчання. Розглянуто тематику практичних занять, які впроваджені у дисципліні «Військово-соціальна робота» в Національній академії Національної гвардії України. Зроблено висновок про те, що сьогодні важливою складовою військово-професійної діяльності є співпраця з громадянським сектором, зокрема з інститутами громадянського суспільства, релігійними організаціями. Таким чином, використовуючи лише традиційні методи навчання не можливо здобути навички, які допоможуть військовослужбовцям у цивільно-військовому співробітництві. Саме тому сьогодні в закладах вищої військової освіти все частіше стають у нагоді інтерактивні методи навчання.

Ключові слова: військово-соціальна робота, військова освіта, цивільно-військове співробітництво

Kuruch A.V., Mirshuk O.E. "Implementation of interactive learning methods in institutions of higher military education during the teaching of the discipline "Military Social Work"

The article examines the reformation of military education, in particular the humanitarian component. The necessity of implementing interactive training in institutions of higher military education has been proven, taking into account their specificity, since such training methods are very effective, as they allow to increase interest in the educational process and improve the assimilation of the material. The need to expand the cycle of humanitarian disciplines in institutions of higher military education, in accordance with the new functions of military specialists, in particular, such as civil-military cooperation, is considered. Examples of interactive classes that are used today in teaching the discipline "Military-Social Work" are considered, including role-playing games, group discussions, practical classes, problem-based lectures, and round tables. The current state of military social work in Ukraine and the need to expand the

functions of social work in the military are analyzed. The functions of military social work in Ukraine are considered, including providing servicemen and their families with social support, which involves the organization of social and household services and ensuring interaction with the public, thus stimulating the development of military-civilian cooperation. It is the study of the discipline "Military social work" that helps to ensure the effectiveness of interaction with the public, to ensure high-quality information about the possibilities of social work in military teams, and also to maintain mutual understanding between the military and the public sector. It was concluded that in order to achieve the maximum result of training, it is necessary to combine the use of traditional and innovative forms of training. The topics of practical classes implemented in the discipline "Military and social work" at the National Academy of the National Guard of Ukraine were considered. It was concluded that today an important component of military-professional activity is cooperation with the civil sector, in particular with civil society institutions, religious organizations. Thus, using only traditional training methods, it is not possible to acquire skills that will help military personnel in civil-military cooperation. That is why interactive teaching methods are becoming increasingly useful today in higher military education institutions.

Keywords: military social work, military education, civil-military cooperation.

Актуальність дослідження і постановка проблеми. Сьогодні в нашій країні орієнтиром навчання стає студентоцентризм – процес освіти має бути побудований таким чином, щоб максимально цікаво та доступно викладати освітній матеріал тим, хто здобуває вищу освіту. Задачею кожного викладача закладу вищої освіти стає пошук каналів комунікації персоналізовано до кожного студента та виклад навчального матеріалу максимально цікаво та доступно. Інтерактивні методи навчання дозволяють розширити можливості освітнього процесу та підвищити ефективність засвоєння освітнього матеріалу.

Під час інтерактивного навчання в студентів формуються навички комунікації, вони вчаться дискутувати та доводити свою думку опонентів, критично мислити, ухвалювати обґрунтовані рішення. Знижується функціональна значущість й привабливість традиційної організації навчання, передача «готових» знань від викладача до слухача перестає бути основним завданням навчального процесу.

У процесі інтерактивного навчання можна вирішити низку задач, наприклад, розвивати комунікативні вміння та навички, вибудовувати емоційний контакт між слухачами, вчитися працювати в команді та бути толерантним до думки інших людей. Інтерактивні види занять дозволяють посилити мотивацію студентів до самонавчання.

Інтерактивні методи навчання є дуже ефективними в закладах вищої військової освіти, оскільки вони дозволяють підвищити інтерес до навчального процесу та покращити засвоєння матеріалу. Сьогодні найбільш розповсюдженими інтерактивними заняттями є:

1. Рольові ігри: це метод що передбачає створення ситуацій, в яких учасники грають певні ролі і вирішують конкретні проблеми. Рольові ігри в процесі військової освіти є надзвичайно корисними, адже формують навички прийняття рішень у складних ситуаціях.

2. Групові дискусії: цей метод передбачає взаємодію між учасниками групи, де вони обговорюють певні теми та діляться своїми думками. Так формуються навички співпраці, комунікації та роботи в команді.

3. Симуляції: цей метод передбачає створення ситуацій, що імітують реальні умови. Так майбутні офіцери можуть навчатися виконувати певні завдання в умовах бойової дії.

4. Віртуальні навчання: цей метод передбачає використання комп'ютерних програм, що дозволяють військовим віртуально навчатися різним військовим дисциплінам та навичкам.

5. Ігри-тренажери: цей метод передбачає використання різноманітних ігор-тренажерів, що дозволяють військовим навчатися певним військовим навичкам та стратегіям.

6. Практичні заняття: цей метод передбачає виконання практичних завдань у реальних умовах, що дозволяє військовим змодельовувати ситуації, які можуть виникнути в процесі професійної діяльності майбутніх офіцерів.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання впровадження інтерактивного навчання в практику ЗВО є досить актуальним для науковців. Вивченню цієї теми присвячені дослідження таких авторів: О. Коротаєва, Г. Мітіна, Г. Шевченко, та ін. Обґрунтували

доцільність застосування інтерактивних методів для підвищення ефективності процесу навчання - М. Скрипник, Л. Пироженко, О. Пометун.

Щодо запровадження інтерактивного навчання в заклади вищої військової освіти, то згідно з дослідженням В. Ягупова, принцип забезпечення якості вищої військової освіти в контексті Болонського процесу – це самостійна, творча робота курсанта і творча активність науково-педагогічних працівників; запровадження новітніх освітніх технологій і забезпечення умов для активної навчальної діяльності. Це вимагає зміни стереотипів поведінки всіх учасників військово-навчального процесу.

Варто звернути увагу на роботу О. Капінус, у якій проведено аналіз, які саме інтерактивні технології є найбільш перспективними в процесі формування високого рівня соціальної відповідальності майбутніх офіцерів [5]. С. Дяков, розглядаючи професійну підготовку майбутніх офіцерів інженерних військ, наголошує на важливості опанування методами проектування й моделювання окремих видів професійної діяльності [2]. Наведемо також точку зору К. Панасюк, яка пише, що викладачі всіх гуманітарних дисциплін, а особливо риторики, педагогіки, психології, соціології, історії, повинні мати у своєму арсеналі педагогічного впливу на вихованців зразки творів художньої літератури, їх екранізації [7].

Постановка завдання. Проаналізувати методи інтерактивного навчання, які сьогодні використовуються під час викладання дисципліни «Військово-соціальна робота».

Виклад основного матеріалу
Враховуючи реалії України, сьогодні є запит на відповідність освітніх програм потребам суспільства. Особливо це стосується військової освіти та в першу чергу дисциплін гуманітарного напрямку підготовки, зокрема «Військово-соціальна робота», що суттєво впливає на формування особистості майбутнього офіцера. Передусім мова йде про морально-психологічні якості.

Військово-соціальна робота (ВСР) є важливим напрямком військової діяльності, що спрямований на забезпечення соціальної підтримки військовослужбовців та їх родин, а також на зміцнення взаємодії з громадськістю та розвиток військово-цивільної співпраці. У військово-професійній діяльності соціальна робота має важливе практичне значення, адже

забезпечення її принципів допомагає досягти поставлених цілей та завдань.

Однією з головних функцій ВСР є забезпечення військовослужбовців та їх сімей соціальною підтримкою, що передбачає організацію соціально-побутових послуг, зокрема житлової справи, медичного обслуговування та допомоги в розв'язанні соціальних проблем. У цьому контексті дисципліна є необхідною для забезпечення високої якості надання послуг та взаємодії з громадськістю.

Другою важливою функцією ВСР є забезпечення взаємодії з громадськістю та розвиток військово-цивільного співробітництва. Дисципліна допомагає забезпечити ефективність взаємодії з громадськістю, забезпечити високу якість інформування про діяльність ВСР, а також підтримувати взаєморозуміння між військовими та громадським сектором. Крім того, дисципліна є необхідною для забезпечення ефективності роботи команди ВСР. Військово-соціальна робота передбачає багато складних і відповідальних заходів.

Упровадження інтерактивних методів навчання в закладах вищої військової освіти під час викладання дисципліни «Військово-соціальна робота» може сприяти підвищенню якості навчання та залученню курсантів до активної участі в процесі навчання. Деякі інтерактивні методи, які можуть бути використані під час викладання цієї дисципліни, описані нижче:

1. Групова робота. Курсанти можуть бути поділені на групи, які будуть працювати над різними аспектами військово-соціальної роботи. Кожна група може мати своє завдання, яке потрібно вирішити та звітувати про свої результати перед всією аудиторією. Групова робота сприяє розвитку комунікативних та колективних навичок у майбутніх офіцерів.

2. Рольова гра. Курсанти можуть бути розподілені на ролі військових та цивільних працівників, які беруть участь у військово-соціальній роботі. Ця рольова гра може допомогти майбутнім офіцерам краще зрозуміти роль та відповідальність кожного учасника в цьому процесі.

3. Дискусія. Курсанти можуть обговорювати питання, пов'язані з військово-соціальною роботою, та ділитися своїми думками та досвідом. Дискусії можуть бути структуровані за темами або можуть бути вільного формату.

4. Кейс-студії. Курсанти можуть аналізувати реальні випадки військово-соціальної роботи та розробляти стратегії їх вирішення. Це може допомогти майбутнім офіцерам краще зрозуміти складнощі, які можуть виникнути під час майбутньої професійної діяльності.

Процес навчання в закладах військової освіти має бути направлений на забезпечення високої якості навчального процесу і як результат навчання суспільство має отримати компетентних офіцерів, які повністю задовольнили свої освітні потреби і сподівання. Інтерактивні методи та індивідуалізація навчання є головною метою освітньої діяльності вищих закладів освіти. Дисципліни гуманітарного напрямку є важливими, адже окрім спеціальних знань у предметному полі, формують навички комунікації та толерантності. Важливо, щоб викладачі цих дисциплін добре розуміли спільну мету - формування соціально відповідального гуманного фахівця, для якого життя та здоров'я підлеглого є найвищою цінністю.

Ефективність інтерактивних методів навчання також полягає в постійному стимулюванні курсантів до самостійної підготовки та вивченню нового матеріалу. Попередня підготовка до інтерактивних видів занять проводиться згідно з рекомендованою літературою та спеціально розробленими методичними вказівками. Окрему увагу варто приділити роз'ясненню сутності таких занять, як, наприклад, семінар-бесіда, семінар-конференція, рольова гра, групова робота, дискусія. Головна мета таких занять – це поєднання теоретичного матеріалу з практичним його застосуванням на основі особистісного усвідомлення курсантами. Також курсантам важливо пояснити необхідність постійної самостійної роботи пошукового характеру та підвищення свого професійного рівня.

У межах дисципліни «Військово-соціальна робота» практичне заняття «Принципи і зміст військово-соціальної роботи в НГУ» дозволить сформувати в майбутніх офіцерів чітке уявлення щодо становлення військово-соціальної роботи як потужної сили розвитку Національної гвардії та суспільства, без якої неможливий подальший повноцінний розвиток військової сфери як гаранта обороноздатності країни та забезпечення розвитку правового та громадянського суспільства.

Варто зауважити, що лекція залишається провідною формою навчання у вищій школі. Знайти альтернативу лекції вкрай важко, адже вона виконує низку важливих функцій, серед яких: інформаційна, методологічна, виховна, розвивальна, орієнтувальна, організаційна, діагностична, стимулювальна, систематизувальна тощо. Напевно сьогодні альтернативи лекції не існує. Проблемна лекція «Військово-соціальна робота в контексті взаємодії НГУ з громадянським суспільством» дозволить фактично сформувати в курсантів бачення сучасного впливу суспільства на сектор безпеки і оборони з метою досягнення позитивного результату у взаємодії. Під час проведення проблемної лекції формується певні якості особистості, з'ясовується роль і значення взаємодії цивільного та військового сектору у сучасному світі. Під час проведення таких занять відбувається мотивування курсантів до отримання знань та формування нових якостей, які в майбутньому допоможуть вибудувати ефективну взаємодію військового підрозділу з громадянським суспільством.

Суттєво впливають на формування моральних та громадянських якостей комплекси з практичних робіт та спеціально розроблених для дисципліни задач.

Мета семінарських занять полягає в закріпленні отриманих знань на лекції, вироблення умінь і навичок ведення бесіди з курсантами, вироблення навичок обґрунтовано доводити свою точку зору, відстоювати свою позицію, працювати з різними видами інформації, критично мислити тощо. Варто наголосити, що під час таких занять у курсантів виробляються навички комунікації. Адже саме під час семінару курсанти мають нагоду подискутувати, висловити власне розуміння обговорюваної проблеми та надати пропозиції щодо її вирішення. Це сприяє їхній подальшій навчальній та науковій діяльності та розвитку критичного мислення.

Варто акцентувати увагу на такому виді семінарських занять, як семінар-конференція, основною метою якого є сформувати вміння коректно ставити запитання стосовно предмету обговорення, більш поглиблено вивчити задану тему.

Щодо практичних занять, варто зауважити, що вони спроможні формувати соціальні компетентності. Сьогодні військова професія виходить на новий рівень – саме тому сформовані соціальні компетентності, під час навчання в закладі вищої військової освіти

надасть можливість діяти соціально відповідально та свідомо. Підкреслимо, що процес реформування армії України за стандартами НАТО вимагає не тільки високоякісного озброєння, а й становлення системи військово-цивільного співробітництва. В умовах глобалізації економіки і політики питання щодо комплексного використання можливостей армії України для захисту і оборони країни є досить актуальним.

Нові завдання, які стають перед Збройними силами і Національною гвардією України, дають змогу підвищити їхню роль як гнучкого інструмента зовнішньої політики щодо формування сучасної системи безпеки у світі. Ще раз наголосимо, що армія отримує нові функції в суспільстві. І в цій ситуації формування системи цивільно-військових взаємовідносин є необхідною умовою реформування військової освіти. Головну роль у цьому процесі відіграють дисципліни гуманітарного напрямку.

Серед нових завдань армії є здійснення взаємодії між військовими різних країн для встановлення взаєморозуміння і довіри на загальнонародському рівні, а також просування демократичних перетворень, відносини між військовим і цивільним секторами суспільства, цивільний контроль над збройними силами [1]. Дисципліна «Військово-соціальна робота» спроможна формувати навички, які допоможуть задовольнити ці потреби.

Тематика практичних занять, які впроваджені в дисципліні «Військово-соціальна робота», дозволяє розкривати багато актуальних питань, наприклад, під час практичного заняття «Роль інститутів громадянського суспільства в захисті прав і свобод військовослужбовців. Роль громадянського суспільства в гендерній інтеграції НГУ» окрім формування конкретних навичок, дозволяє курсантам висловити свою думку з приводу глобальних процесів сучасності, без розуміння яких неможливо в подальшому стати висококваліфікованим фахівцем.

Щодо виконання кожної практичної роботи, то воно передбачає чіткий алгоритм діяльності, прописаний у відповідних методичних рекомендаціях. Так, практична робота «Особливості військово-соціальної роботи з учасниками бойових дій та членами їх сімей» дозволяє після засвоєння теоретичного матеріалу на практиці

відпрацювати реальні ситуації, які можуть виникати під час професійної діяльності в роботі із сім'ями військовослужбовців, учасників бойових дій. Курсантам пропонувався такий алгоритм діяльності:

1. Визначити, який вплив має сім'я військовослужбовці на його професійну діяльність.

2. Яких принципів соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців варто дотримуватися.

3. З'ясувати, що таке психологічний портрет сім'ї військовослужбовця.

4. З'ясувати вплив сім'ї військовослужбовця на формування девіантної поведінки серед військовослужбовців.

Під час проведення практичної роботи з реферування за темою «Роль та можливості військово-соціальної роботи в забезпеченні ефективного цивільно-військового співробітництва» курсанти мають змогу поглиблено вивчити процес цивільно-військового співробітництва, соціальну складову та перспективи подальшої співпраці з органами місцевої влади, інститутами громадянського суспільства, релігійних організацій та представниками різних міжнародних об'єднань.

Варто зауважити, що під час проведення практичних занять можуть виникати певні труднощі. Наприклад, на семінарських заняттях у курсантів під час доповіді перед аудиторією, можуть виникнути проблеми з висловлюванням власної думки і відстоюванням своїх інтересів, зазвичай це пов'язано із обмеженим словарним запасом, також розповсюдженим явищем є брак вільної комунікації. Більш напористі та в певному сенсі «агресивні» опоненти мають більше шансів на перемогу в дебатах.

Використання рольових ігор дозволяє курсантам проаналізувати різні життєві ситуації, які можуть виникати в процесі професійної діяльності. Одним із інтерактивних та пізнавальних видів занять для курсантів є метод круглих столів, який дозволяє в процесі ведення дискусії виробити узгоджені рішення щодо підвищення рівня соціальних компетентностей у підрозділах Національної гвардії й інших збройних формувань, також за допомогою цього методу було виділено з точки зору курсантів, головні проблеми, які сьогодні існують у військовому колективі, методи попередження цих проблем та можливі шляхи їх вирішення. Круглі столи є

різновидом проведення діалогів-дискусій за участю різних категорій учасників навчального процесу – як курсантів, так і викладачів, запрошених зовнішніх фахівців тощо. За круглим столом усі мають однаково рівні права незалежно від статусу, що суттєво впливає на підвищення самооцінки курсантів. Важливою складовою цього процесу є правильний і завчасний вибір проблемного питання для круглого столу, що передбачає попередню підготовку. Доцільно використовувати його як підсумкове практичне заняття.

Зазвичай під час круглого столу курсанти виявляють високу активність та беруть участь у всіх видах навчальної роботи, що дозволяє зробити висновок, що майбутні офіцери вже сьогодні готові покращувати роботу в підрозділі та підвищувати свій професійний рівень. Активна життєва позиція майбутніх офіцерів є надзвичайно важливою для позитивного розвитку країни особливо в контексті модернізації соціальних процесів. Саме інтерактивні методи навчання стимулюють проявлення активності в курсантській спільноті. У процесі викладання дисципліни «Військово-соціальна робота» активно використовується така форма навчального процесу, як дискусія, під час якої відбувається активний вербальний обмін думками на задану тематику. Ця форма роботи дає можливість суттєво поживити курсантську аудиторію, сформувані вміння висловлювати свою точку зору, аргументувати її з використанням набутих знань. Ця форма роботи в майбутньому позитивно вплине на спроможність молодого офіцера побудувати свій діалог із підлеглими не тільки шляхом наказу, який не обговорюється, а й шляхом мотивованого переконання.

Для досягнення максимального результату навчання варто поєднувати використання традиційних та інноваційних форм навчання. Зокрема, форми навчальних занять відображено в ст. 50 Закону України «Про вищу освіту». До них відносять:

- 1) навчальні заняття;
- 2) самостійна робота;
- 3) практична підготовка;
- 4) контрольні заходи.

У цій же статті Закону України «Про вищу освіту» висвітлено основні види навчальних занять у закладах вищої освіти: лекції, лабораторні, практичні, семінарські, індивідуальні заняття і консультації.

Слід також підкреслити, що сьогодні законодавчо обумовлені права ЗВО, зокрема і закладів вищої військової освіти встановлювати інші форми освітнього процесу та види навчальних занять [8].

Наприклад, І. Шумілова рекомендує під час формування певних гуманітарних компетентностей (зокрема загальнокультурної) застосовувати такі форми організації навчання:

- проблемно-розвивальні лекції; проблемна, лекція-консультація, бінарна, розповідь;
- студентські науково-практичні конференції;
- конкурси студентських робіт; сюжетно-рольові ігри; диспути; дискусії; робота в малих групах тощо [9].

На думку В. Ковальчук та інших дослідників, пасивне навчання гарантує наявність найменших результатів, що науково доведено в багатьох наукових джерелах, тому акцент потрібно зробити на інноваційних, інтерактивних формах навчання. Вони визначають інтерактивну модель навчання як спеціалізовану форму організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [6].

Виходячи із викладеного вище, зробимо такі висновки: У процесі навчання в закладах вищої військової освіти навчальний процес має бути побудований так, щоб курсанти постійно перебували в активній взаємодії один з одним (навчання в співпраці, групові форми навчання тощо). Акцент має робитися на те, що викладачі і курсанти є рівнозначними суб'єктами навчання, що під час навчального процесу і рефлексії за його результатами вони весь час з'ясовують і відстежують стан сформованості складових соціальних компетентностей як результат застосування певних форм навчання.

Інтерактивне середовище створюється шляхом моделювання певних службових ситуацій і їх вирішення через використання доцільних форм навчання. Це суттєво впливає на вироблення особистих цінностей курсантів, створення ситуації співробітництва, посилення ролі викладача як неформального лідера курсантського колективу. Інтерактивний навчальний процес сприяє свободі спілкування, розвиває критичне мислення, вчить приймати виважені управлінські рішення, що є надзвичайно актуальним у

військовій сфері. Формування соціальних компетентностей є необхідність сучасної соціально-політичної ситуації в нашій країні. Реформування Збройних сил України та інших військових формувань, зокрема військової освіти під час тривалого стану ведення війни, вимагає від сучасних військових формування нових навичок. Сучасний український військовий має бути універсальним фахівцем. Велике значення сьогодні мають соціальні аспекти військово-професійної діяльності. Уміння проводити соціальну роботу з різними категоріями клієнтів, людиноцентризм, лідерські якості – це все є необхідними складовими військово-професійної діяльності. Також сьогодні на новий рівень виходить

запит суспільства до військових. Тому вміння працювати з громадянським сектором, співпрацювати з інститутами громадянського суспільства, релігійними організаціями є новою вимогою часу. На жаль, використовуючи лише традиційні методи навчання, неможливо здобути навички, які допоможуть військовослужбовцям. Саме тому сьогодні в закладах вищої військової освіти все частіше стають у нагоді інтерактивні методи навчання.

Перспективи подальших досліджень

Визначити універсальні інтерактивні методи навчання, які можна використовувати під час викладання циклу гуманітарних дисциплін у закладах вищої військової освіти.

Список використаних джерел

1. Бабенко О. П. Концептуальні засади подальшого розвитку системи військової освіти у Збройних Силах України / О. П. Бабенко, Ю. О. Черних // *Військова освіта*. – 2012. – № 1. – С. 31–44.
2. Дяков С. Підвищення ефективності спеціальної підготовки майбутніх офіцерів інженерних військ / С. Дяков // *Вища школа*. – 2016. – № 7/8. – С. 14–27.
3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві; 2-ге вид. – Київ ; Сімферополь : Універсум, 2013. – 536 с.
4. Єрмаков І. Г. Компетентнісний потенціал освіти: проектні засади / І. Г. Єрмаков // *Рідна школа*. – 2006. – № 12. – С. 12–16.
5. Капінус О. Потенціал інтерактивних технологій у формуванні соціальної відповідальності майбутніх офіцерів Збройних сил України / О. Капінус // *Вища школа*. – 2016. – № 7/8. – С. 66–75.
6. Ковальчук В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В. Ковальчук, Л. Моїсєєв ; за ред. В. О. Дроздова. – 3-є вид. перероб. і доповн. – Київ : ВД «Професіонал», 2005. – 238 с.
7. Панасюк К. В. Філософія професіоналізму в контексті мовної компетенції офіцера-військового / К. В. Панасюк // *Військово-науковий вісник*. – 2010. – Вип. 13. – С. 217–227. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnv_2010_13_19 (дата звернення 05.05.2022).
8. Про вищу освіту Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556–VIII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення 12.05.2022).
9. Шумілова І. Загальнокультурна компетентність педагога – важливий напрямок ідеї провідництва в освіті / І. Шумілова // *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки*. – 2018. – Вип. 2. – С. 208–417. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpu_2018_2_23 (дата звернення 12.05.2022).

10. Ягупов В. В. Актуальні проблеми підготовки військових фахівців у контексті європейської інтеграції системи вищої освіти / В. В. Ягупов, В. А. Кортенко. – Режим доступу : <http://www.medicua.org/problemi-vishoyi-osviti-v-ukrayini-ta-yih-vpliv-na-sistemu-vij.html?page=10> (дата звернення 12.05.2022).

Reference:

1. Babenko, O.P. & Chernykh YoU 2012, “Konseptualni zasady podalshoho rozvytku systemy viiskovoi osvity u Zbroinykh Sylakh Ukrainy”, [*Conceptual principles for the Further Development of the Military Education System in the Armed Forces of Ukraine*], *Viiskova osvita*, 2012, no. 1, pp. 31–44.
2. Diakov, S 2016, “Pidvyshchennia efektyvnosti spetsialnoi pidhotovky maibutnikh ofitseriv inzhenernykh viisk”, [*Improving the effectiveness of future officers' specialized training of engineering forces*], *Vyshcha shkola*, no. 7–8, pp. 14–27.
3. Zvierieva, ID 2013, *Entsyklopediia dlia fakhivtsiv sotsialnoi sfery*, [*Encyclopedia for social sector specialists*], Universum, Kyiv, Simferopol.
4. Iermakov, IH 2006, “Kompetentnisnyi potentsial osvity: proektni zasady”, [*Competence potential of education: design principles*], *Ridna shkola*, no. 12, pp. 12–16.
5. Kapinus, O 2016, “Potentsial interaktyvnykh tekhnolohii u formuvanni sotsialnoi vidpovidalnosti maibutnikh ofitseriv Zbroinykh syl Ukrainy”, [*The potential of interactive technologies in forming future officers' social responsibility in the Armed Forces of Ukraine*], *Vyshcha shkola*, no. 7–8, pp. 66–75.
6. Kovalchuk, V, Moisieiev, L & Drozdova, VO (ed) 2005, *Osnovy naukovykh doslidzhen*, [*Fundamentals of scientific research: a textbook*], VD «Profesional», Kyiv.
7. Panasiuk, KV 2010, “Filosofia profesionalizmu v konteksti movnoi kompetensii ofitsera-viiskovyka”, [*Philosophy of professionalism in the context of language competence of a military officer*], *Viiskovo-naukovi visnyk*, iss. 13, pp. 217–227.

8. Prezydent Ukrainy 2014, Zakon Ukrainy Pro vyshchu osvitu vid 01.07.2014 No 1556–VII, [*On Higher Education Law of Ukraine dated July 1, 2014, No. 1556-VII.*], viewed 12 may 2022 <<http://zakon2.rada.gov.ua>>.

9. Shumilova I 2018, “Zahalnokulturna kompetentnist pedahoha – vazhlyvyi napriamok idei providnytstva v osviti”, [*General cultural competence of a teacher is an important aspect of the leadership idea in education*], *Naukovi zapysky Berdianskoho*

derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Ser.: Pedahohichni nauky, iss. 2, pp. 208–417.

10. Iahupov, VV & Kortenko, VA 2022, Aktualni problemy pidhotovky viiskovykh fakhivtsiv u konteksti yevropeiskoi intehtratsii systemy vyshchoi osvity, [*Current problems of training military specialists in the context of European integration of the higher educational system*], viewed 12 may 2022 <<http://www.medicua.org/problemi-vishoyi-osviti-v-ukrayini-ta-yih-vpliv-na-sistemu-vij.html?page=10>>.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2022 р.